

I

Coq d'Or gatvė Paryžiuje, septinta valanda ryto. Už lango girdžiu kimius tūžmingus riksmus. Tai madam Monce [Mons], nedidelio viešbutėlio anapus gatvės savininkė, išėjo ant grindinio tarti poros žodžių ketvirtojo aukšto gyventojai. Ji basomis įsispyrusi į klumpes, žili jos plaukai palaidi.

MADAM MONCE: *Sacrée salope!*¹ Kiek sykių sakiau netraiškyti blaikių į sieną? Gal manai, kad viešbutis priklauso tau, a? Kodėl negali išmesti jų pro langą kaip visi? *Espèce de traînée!*²

MOTERIS IŠ KETVIRTO AUKŠTO: *Va donc, eh! Vieille vache!*³

Tada pratrūksta margas riksmų choras, mat abipus gatvės atsilapoja langai ir pusė jos gyventojų įsitraukia į barnį. Po kokių dešimties minučių triukšmas staiga nuščiūva, nes gatve atjoja raitelių eskadronas, ir visiems rūpi į juos pavėpsoti.

Piešiu šį vaizdelį tam, kad perteikčiau šiek tiek Coq d'Or gatvės dvasios. Nesakau, kad ten nuolat virdavę kivirčiai, bet vis dėlto retas rytas praeidavo be panašių protrūkių – bent vieno. Barniai, gailūs gatvės prekeivių šūksniai, vaikų, grindiniu gainiojančių apelsino lupeną, žviegimas, gerklingas dainavimas naktimis ir gaižus atliekų dėžių dvokas – visa tai kūrė tos gatvės atmosferą.

¹ Prakeikta kekšė! (Pranc.)

² Na ir šliundra! (Pranc.)

³ Atstok, sena karve! (Pranc.)

Gatvė buvo labai siaura – tarpekliis tarp aukštų raupsuotų namų, keistai pasvirusių vienas į kitą, tarsi sustingusių griuvimo akimirką. Visi tie namai buvo viešbučiai, kimšte prikimšti nuomininkų, daugiausia lenkų, arabų ir italų. Pirmuose jų aukštuose buvo įsikūrę nedidukai bistro, kur nusilakti galėjai už maždaug vieną šilingą. Šeštadienio vakarais pasigerdavo apie trečdalis kvartalo vyrų. Tada jie vaidydavosi dėl moterų, o juodadarbiai arabai, gyvenantys pačiuose pigiausiuose viešbučiuose, savo paslaptinius santykius aiškindavosi su kėdėmis, retkarčiais – ir revolveriais rankose. Vakaraus policininkai po vieną gatvėje nesirodydavo. Tai buvo ne itin rami vieta. Bet ir tame triukšme bei purve gyveno garbių prancūzų krautuvininkų, kepėjų, skalbėjų ir panašių profesijų žmonių, išitraukusių į savo kiautus ir po kruopelę kraunančių nedidelių turtus. Žodžiu, tipiškas Paryžiaus skurdo kvartalas.

Viešbutis, kuriame gyvenau, vadinosi „Hôtel des Trois Moineaux“⁴. Tai buvo niūri, sukežusi šešių aukštų „triušidė“, medinėmis pertvaromis sutvarstyta į keturiasdešimt kambarėlių – mažų, nenugrandomai purvinių, nes kambarinių čia niekada nebuvo, o madam F., jo *patronne*⁵, neturėjo laiko šlavinėti. Pertvaros buvo degtuko plonumo, plyšiams pridengti iškljuotos daugybe sluoksnių rožinio popieriaus, kurio atvėpote glaudėsi blakių ordos. Dieną ilgos jų virtinės ropodavo palubiais, o naktį išbadėjusios nusileisdavo žemyn, tad tekdavo kas pora valandų keltis ir rengti masines jų žudynes. Kartkartėmis, kai blakės išsiėsdavo iki gyvo kaulo, padeginęs sieros išrūkydavai jas į kitą kambarį, tačiau kaimynas atsakydavo tuo pačiu, ir jos netrukus grįždavo. Nors ir nešvaroje, bet jaučiausi čia kaip namie, nes madam F. ir jos vyras buvo mieli žmonės. Kambariai kainavo nuo trisdešimt iki penkiasdešimt frankų per savaitę.

Nuomininkai, daugiausia svetimšaliai, dažnai keisdavosi – būdavo, at-eina be jokio багаžo, pagyvena savaitę ir vėl išnyksta. Jie buvo batsiuviai,

⁴ „Trijų žvirblių viešbutis“. (Pranc.)

⁵ Savininkė, šeimininkė. (Pranc.)

mūrininkai, akmentašiai, grioviakasiai, studentai, prostitutės, skudurininkai; tarp jų pasitaikydavo neįtikėtinų skurdžių. Viename iš pastogės kambarių gyveno studentas bulgaras, siuvantis prašmatnius batus amerikiečiams. Nuo šeštos iki dvyliktos jis, sėdėdamas ant lovos, pagaminavo tuziną porų ir šitaip uždirbdavo trisdešimt penkis frankus; likusią dienos dalį praleisdavo Sorbonne'oje, paskaitose. Jis rengėsi tapti dvasininku, tad jo kambario grindys buvo nuklotos ne tik odos atraizomis, bet ir atverstomis teologijos knygomis. Kitame kambaryje gyveno rusė su sūnumi, vadinančiu save menininku. Motina šešiolika valandų per dieną adydavo kojines ir gaudavo dvidešimt penkis santimus už porą, o jos sūnus išsipustęs šlaistydavosi po Montparnasse'o kavines. Dar kitą kambarį nuomojo dviese – vienas eidavo į darbą naktį, kitas – dieną. O viename našlys dalijosi lovą su savo dviem suaugusiomis dukterimis, abiem džiovininkėmis.

Viešbutyje netrūko ekscentriškų asmenybių. Skurdo kvartalai sutraukia ekscentrikus – žmones, kurie pakliuvo į savitas, šiek tiek beprotiškas gyvenimo vėžes ir liovėsi mėginę būti normalūs ar padorūs. Skurdas išlaisvina juos nuo įprastų elgesio normų, kaip kad pinigai išlaisvina nuo būtinybės dirbti. Kai kurių mūsų viešbučio nuomininkų gyvenimas buvo neapsakomai keistas.

Antai Rougiers [Ružjė], senyvų žemaūgių skarmalių porėlė, vertėsi neįprastu verslu: pardavinėdavo atvirukus St. Michel bulvare. Įdomiausia, kad tuos atvirukus jie pardavinėdavo užklijuotuose vokuose kaip pornografinius, bet iš tikrųjų tai buvo pilių Luaros upės pakrantėse vaizdai; pirkėjai susigriebdavo per vėlai ir, žinoma, niekada nesiskųsdavo. Rougiers uždirbdavo apie šimtą frankų per savaitę ir, taupiai gyvendami, sugebėdavo visada būti pusiau pavalgę ir pusiau girti. Iš jų kambario sklido toks dvokas, kad jį galėjai užuosti net žemesniame aukšte. Pasak madam F., per ketverius metus Rougiers nė karto nebuvo nusivilkę dėvimų drabužių.

Arba Henri [Anri], dirbęs kanalizacijoje, – aukštas melancholiškas garbanius, gana romantiškai atrodantis su ilgaauliais vandentiekinininko

batais. Henri keistumas pasireiškė tuo, kad ištisomis dienomis neprataravo nė žodžio, nebent kokiu nors darbo reikalu. Vos prieš metus jis turėjo gerai apmokamą vairuotojo tarnybą, taupėsi pinigus. Vieną dieną Henri pamilo merginą, bet buvo atstumtas, tad nesusivaldęs jai spyrė. Įspirta mergina iki ausų išimylėjo Henri, ir jiedu dvi savaites gyveno drauge, per tą laiką išleido tūkstantį jo sutaupytų frankų. Paskui mergina įtaisė jam ragus; už tai Henri smėigė jai į petį peiliu ir šešiams mėnesiams pateko į kalėjimą. Išsyk po dūrio mergina dar karščiau pamilo Henri; porėlė susitaikė ir susitarė, kad, grįžęs iš kalėjimo, Henri pirks taksi, jiedu susituoks ir pradės rimtą gyvenimą. Dar po dviejų savaičių mergina vėl sulaužė ištikimybę, bet šįsyk Henri, išėjęs iš kalėjimo ir radęs ją besilaukiančią, peilio nesigriebė. Jis išsiėmė visas santaupas ir gėrė tol, kol vėl atsidūrė už grotų, šį kartą mėnesiui; tada nuėjo dirbti į kanalizaciją. Niekas negalėjo priversti Henri prabilti. Jei paklausdavai, kodėl pasirinko tokį darbą, Henri nieko neatšakydavo, tik sudėdavo kryžmai riešus, vaizduodamas antrankius, ir kryptelėdavo galva į pietus, kalėjimo link. Nusisukusi laimė, regis, per vieną dieną pavertė jį puspročiu.

Dar buvo anglas R., šešis mėnesius per metus gyvenantis Londone pas tėvus, kitus šešis – Prancūzijoje. Prancūziškuoju laikotarpiu jis kasdien išgerdavo po keturis litrus vyno, o šeštadieniais – po šešis. Sykį beldėsi net į Azorų salas, nes vynas ten pigesnis negu bet kur kitur Europoje. R. buvo romi naminė būtybė, niekada nekelianti triukšmo ir nesivelianti į ginčus, bet ir niekada neišsiblaivanti. Jis miegodavo iki vidurdienio, paskui iki vidurnakčio sėdėdavo bistro, ramiai ir metodiškai maukdamas. Maukdamas jis rafinuotu moterišku balsu kalbėdavo apie senovinius baldus. Išskyrus mane, R. buvo vienintelis anglas visame kvartale.

Ne mažiau ekscentriškai gyveno ir daugybė kitų: rumunas mesjė Jules [Žiuli], nieku gyvu nepripažįstantis, kad viena jo akis stiklinė, mūrininkas Fureux [Fiurė] iš Limousine provincijos, šykštuolis Roucolle [Rukol] – tiesa, jis mirė prieš man čia pasirodant, – senasis skudurininkas

Laurent [Loran], savo parašą kopijuodavęs iš popierėlio, kuri visada nešiojosi kišenėje. Turint laiko, būtų smagu parašyti kai kurių iš jų biografijas. Kvartalo gyventojus aprašinėju ne šiaip dėl įdomumo, o todėl, kad jie visi susiję su knygos tema. Juk rašau apie skurdą, ir mano pirmasis sąlytis su juo įvyko šiame kvartale. Kvartalas, jo purvas, jo keistuoliai gyventojai man davė pirmą vaizdžią skurdo pamoką, paskui tapo ir mano paties patirčių fonu. Dėl šios priežasties ir stengiuosi bent šiek tiek parodyti, kaip ten buvo gyvenama.

II

Kvartalo gyvenimas. Imkime kad ir mūsiškį bistro „Hôtel des Trois Moineaux“ viešbučio apačioje. Ankštas pusrūsis plytinėmis grindimis, vynu sulaistyti stalai, laidotuvių nuotrauka su užrašu „Crédit est mort“⁶; raudonomis juostomis persijusę darbuotojai, dideliais lenktiniais peiliais pjaustantys dešrą; madam F., didinga valstietė iš Auvergne provincijos, – valingos karvės veidu, kiaurą dieną gurkšnojanti malagą „nuo skrandžio“; žaidimas kauliukais iš aperityvo, dainos „Les fraises et les framboises“⁷ ir apie merginą vardu Madelon [Madlon], sakančią: *Comment épouser un soldat, moi qui aime tout le régiment*?⁸; neįprastai viešos meilės scenos. Pusė viešbučio vakarais susirinkdavo į bistro. Vargu ar rastum Londone bent vieną *pub*, kur nors ketvirtąją dalimi būtų taip linksma.

Bistro išgirsdavai keisčiausių kalbų. Kaip pavyzdį pateiksiu Charlie [Šarlí], vieno iš vietinių įžymybių, šnekas.

Charlie, augęs geroje šeimoje ir gavęs gerą išsilavinimą, buvo pabėgęs iš namų ir gyveno iš retkarčiais gaunamų perlaidų. Išivaizduokite jį trykštantį jaunyste: skaitūs gero berniuko skruostai, švelnūs kaštoniniai plaukai, lūpos drėgnos ir perdėm raudonos it vyšnios. Kojos mažytės,

⁶ „Kreditas mirė“. (Pranc.)

⁷ „Braškės ir avietės“. (Pranc.) Populiari nešvanki dainelė. (Vert. past.)

⁸ Kaip galiu tekėti už vieno kareivio, jei myliu visą pulką? (Pranc.) Kiek pakeistos 1914 m. dainos eilutės. (Vert. past.)

rankos nenormaliai trumpos, delnai putlūs tartum kūdikio. Kalbėdamas vis juda, kruta, tarsi būtų pernelyg laimingas ir kupinas gyvybės, kad galėtų bent akimirką nustygti vietoje. Trečia valanda dienos, tad bistro nėra nieko, išskyrus madam F. ir porą darbo neturinčių vyrų, bet Charlie nesvarbu, su kuo kalbėtis, jei tik jis kalba apie save. Jis gražbyliauja tarsi oratorius ant barikados, su pasimėgavimu tardamas žodžius ir mostaguo-damas trumpomis rankomis. Jo mažos lyg paršelio akutės žiba įkarščiu. Žiūrėti į jį kažkodėl be galo šlykštu.

Charlie kalba savo mėgstama tema – apie meilę.

„*Ah, l'amour, l'amour! Ah, que les femmes m'ont tué!*⁹ Deja, *messieurs et dames*¹⁰, moterys pražudė mane, beviltiškai pražudė. Būdamas vos dvidešimt dvejų, esu galutinai išsekintas ir sužlugdytas. Tačiau kiek visko sužinojau, kokios išminties gelmės man atsivėrė! Kaip nuostabu yra įgyti tikros išminties, darytis civilizuotu žmogumi aukščiausia šio žodžio prasme, tapti *raffiné, vicieux*¹¹ ir t. t., ir t. t.

Messieurs et dames, matau, kad jums liūdna. *Ah, mais la vie est belle*¹² – vykite liūdesį šalin. Maldauju, pralinksmėkite!

Phipilkit pilną tauhę Samo vyno!

Ih mums nebehūpės tokie dalykai!¹³

*Ah, que la vie est belle!*¹⁴ Klausykite, *messieurs et dames*, pasidalysiu su jumis savo patirties lobiais. Atskleisiu jums tikrąją meilės prasmę, tikrąjį jausmą – aukštesnį, subtilesnį malonumą, pažįstamą vien tik civilizuotiems žmonėms. Papasakosiu jums apie laimingiausią savo

⁹ Ak, meile, meile! Ak, tai moterys mane pražudė! (Pranc.)

¹⁰ Ponai ir ponios. (Pranc.)

¹¹ Rafinuotam, nuodėmingam. (Pranc.)

¹² Ak, bet gyvenimas gražus. (Pranc.)

¹³ George Byron, „Graikijos salos“. (Vert. past.)

¹⁴ Ak, koks gyvenimas gražus! (Pranc.)

gyvenimo dieną. Deja, tas laikas, kai galėjau patirti tokią laimę, jau praėjęs. Praėjęs negrįžtamai – neliko nė menkiausios galimybės jį pakartoti, neliko netgi noro.

Tad klausykitės. Tai atsitiko prieš dvejus metus, kai mano brolis – jis yra advokatas – lankėsi Paryžiuje. Tėvų prašymu jis susirado mane ir pakvietė vakarienės. Mudu nekenčiame vienas kito, bet nenorėjome eiti prieš tėvų valią. Mums vakarieniaujant jis gerokai įkauto nuo trijų bordo butelių. Parvedžiau brolių į jo viešbutį, pakeliui nupirkęs dar butelį brendžio, ir kambaryje priverčiau jį išgerti pilną stiklinę, įtikinęs, kad tai padės prasiblaivyti. Po brendžio jis krito ant grindų ir pakirstas. Atrėmiau jį nugara į lovą ir apieškojau kišenes. Radau tūkstantį ir šimtą frankų, stvėriau juos, nukurnėjau laiptais, šokau į taksi ir išvažiauvau. Brolis nežinojo mano adreso, tad buvau saugus.

Kur eina vyras turėdamas pinigų? Suprantama, į *bordels*. Tačiau, tikiuosi, nemanote, kad ketinau eikvoti laiką tokiam vulgariam ištvirkavimui, koks pritinka nebent juodnugariams. Velniai rautų, aš juk civilizuotas žmogus! Patys suprantate, su tūkstančiu frankų kišeneje buvau įnoringas, išrankus malonumams. Tik apie vidurnaktį radau tai, ko ieškojau. Ramiame bistro, atokiau nuo didžiųjų bulvarų, susipažinau su labai šauniu kokių aštuoniolikos metų jaunikačiu. Jis vilkėjo smokingą, plaukus buvo pasikirpęs *à l'américaine*. Mudu puikiai vienas kitą supratome. Šnektelėjome apie šį, apie tą, aptarėme įvairius smagimosis būdus. Netrukus pasigavome taksi ir išvažiavome.

Taksi sustojo siauroje nuošalioje gatvelėje, kur švietė vieni vienas dujinis žibintas. Ant grindinio žvilgėjo tamsios balos. Vienoje gatvelės pusėje dunksojo aukšta ir aklina vienuolyno siena. Mano vedlys priešo prie apgriuvusio namo uždaromis langinėmis ir keletą kartų pabeldė į duris. Netrukus išgirdome žingsnius, skląsčių žvangesį, ir durys šiek tiek prasivėrė. Mūsų panosėje išniro didelė kreiva ranka delnu į viršų, reikalaujanti pinigų.

– Kiek prašot? – paklausė mano vedlys, įstatęs koją tarp durų ir slenkščio.

– Tūkstantis frankų, – atsakė moters balsas. – Mokat iš karto arba einat šalin.

Įdėjau į delną tūkstantį frankų, o likusį šimtą atidaviau vedliui; palinkėjęs labos nakties, jis paliko mane. Girdėjau viduje balsu skaičiuojant banknotus, paskui nosį pro duris iškišo sena perkarusi varna juodais drabužiais ir, prieš įleidama, įtariai mane nužvelgė. Viduje buvo labai tamsu: nemačiau nieko, išskyrus ryškia degiklio liepsną, nušviečiančią lopinėlių tinkuotos sienos, o visa kita panardinančią į dar juodesnį šešėlį. Dvokė žiurkėmis ir dulkėmis. Nesakydama nė žodžio senė prisidėgė nuo degiklio žvakę ir nušlubavo akmenimis grįstu koridoriumi prie žemyn vedančių laiptų.

– *Voilà!*¹⁵ – parodė ji. – Leiskitės į rūšį ir darykit, ką norit. Aš nieko nematysiu, nieko negirdėsiu, nieko nežinosiu. Esat laisvas, suprantat, visiškai laisvas.

Na, *messieurs*, ar būtina apsakinėti – *forcément*¹⁶, patys esate tai patyrę, – tą virpulį, kartu ir baimingą, ir džiugų, apimantį žmogų tokiomis akimirkomis? Apgraibomis lipau žemyn, girdėjau vien savo kvėpavimą ir batų kaukšėjimą į akmenines pakopas. Laiptų apačioje mano ranka užčiuopė elektros jungiklį. Pasukau jį, ir išpūdingas dvylikos raudonų rutulių sietynas nutvieskė rūšį purpurine šviesa. Atsidūriau ne rūsyje, o miegamajame, stulbinančiai prašmatnia-me miegamajame, nuo viršaus iki apačios užlietame kraujo spalva. Pabandykite tai įsivaizduoti, *messieurs et dames!* Raudonas kilimas ant grindų, raudoni sienų apmušalai, raudonas krėslų pliušas, raudonos netgi lubos; visur – akį rėžiantis raudonis. Visa tai kėlė sunkų, slogų išpūdį, tarytum šviesa būtų sklidusi pro kraujo kupinus indus. Patalpos gale stovėjo didžiulė kvadratinė lova, aišku, užtiesta raudonu užtiesalu, ant kurio gulėjo mergina, vilkinti raudono aksomo suknelę. Pamačiusi mane, ji susigūžė ir bandė paslėpti kelius po savo trumpu drabužiu.

¹⁵ Štai! (Pranc.)

¹⁶ Neišvengiamai. (Pranc.)

Vis dar stovėjau, kur sustojęs.

– Eik šen, mano vištyte, – tariau.

Ji išgąstingai suinkštė. Vienu šuoliu atsidūriau prie lovos. Mergina bandė išvengti manęs, bet aš stvėriau ją už gerklės – štai šitaip, mato-te? – stipriai! Ji priešinosi, maldavo pasigailėti, bet aš tvirtai laikiau už-laužęs jos galvą ir žvelgiau į akis. Ji buvo kokių dvidešimties metų, pla-taus buko veido, būdingo kvailiems vaikams, bet padengto storu dažų ir pudros sluoksniu, o jos mėlynos kvailos akys, blizgančios raudonoje šviesoje, spygsojo siaubo perkreiptu žvilgsniu, kokio nepamatysi niekur kitur, tik tokių moterų akyse. Be jokios abejonės, tai buvo valstiečių dukra, tėvų parduota į vergiją.

Be žodžių nutraukiau ją nuo lovos ir bloškiau ant grindų. Tada puo-liau tarsi tigras! Ak, džiaugsme, nepakartojamas tos akimirkos žavesy! Štai, *messieurs et dames*, ką ketinu jums atskleisti; *voilà l'amour*! Štai tikroji meilė, štai vienintelis dalykas pasaulyje, kurio verta siekti, šalia kurio visi jūsų menai ir idealai, visos jūsų filosofijos ir tikėjimai, visi jūsų gražūs žodžiai ir aukštieji principai pasidaro blyškūs ir beverčiai it pelenai. Kai patiri meilę – tikrąją meilę, – visa kita pasaulyje atrodo tik menkas džiaugsmo šešėlis.

Vis nuožmiau ją puoliau. Ji dar bandė ištrūkti, vėl maldavo pasigailėti, bet aš iš jos tik juokiausi.

– Pasigailėti! Nejaugi manai, kad atėjau čia rodyti gailėstingumo? Ir kad už tai sumokėjau tūkstantį frankų? – prisiekiu, *messieurs et dames*, jei ne tie prakeikti įstatymai, varžantys mūsų laisvę, būčiau ją nugalabijęs.

Ak, kaip ji klykė, kokia kančia skambėjo jos balse! Tačiau niekas negalėjo nieko girdėti; Paryžiaus požemiuose buvome saugūs nelyginant piramidės gelmėse. Ašaros sruvo merginos veidu, ilgais purvinais latakais nešdamos pudrą. Ak, nesugražinamas laike! Jums, *messieurs et dames*, jums, kurie nesate lavinę subtilesnių meilės pajautų, toki malonumą turbūt sunku net įsivaizduoti. O ir aš pats dabar, kai mano jaunystė pražuvo (ak, jaunystel!), daugiau niekada nepatirsiu tokio nuos-tabaus gyvenimo. Jis baigėsi.

O taip, jis baigėsi – baigėsi amžiams. Ak, koks skurdus, koks trumpas, koks nuviliantis tas žmogaus džiaugsmas! *Car en réalité* – nes iš tikrųjų – kiek trunka meilės kulminacija? Niekį, akimojį, galbūt sekundę. Sekundė ekstazės, po jos – dulkės, pelenai, tuštuma.

Taigi, kol akis spėjo mirkstelėti, patyriau didžiausią laimę, aukščiausią ir subtiliausią jausmą, kokį gali patirti žmogus. Ir tuojau pat jis išnyko, palikdamas man – ką? Visas mano laukiniškumas, visa mano aistra išsibarstė kaip rožės vainiklapiai. Likau abejingas, apatiškas, kupinas bergždžių apgailstavimų; taip staigiai persimainius jausmams, netgi pajutau gailestį ant grindų raudančiai merginai. Argi ne koku, kad mums tenka būti tokių nemalonių emocijų kankiniais? Į merginą daugiau nepažvelgiau; norėjau tik kuo greičiau iš čia ištrūkti. Bėgte užbėgau rūsio laiptais ir išskubėjau į lauką. Ten buvo tamsu ir žvarbu, gatvės tuščios, mano žingsnius akmenų grindiniu kartojo duslus vienišas aidas. Nebeturėjau pinigų netgi taksi, tad pėsčiomis grįžau į savo šaltą viengungio būstą.

Štai ir viskas, *messieurs et dames*, ką žadėjau jums atskleisti. Tokia yra Meilė. Tai buvo laimingiausia diena mano gyvenime.“

Jis buvo įdomus egzempliorius, tas Charlie. Aprašiau jį tik tam, kad parodyčiau, kokią asmenybių įvairovę galėjai rasti tarpstančią Coq d'Or kvartale.